

PRIATEĽ A SPOLUPRACOVNÍK SLOVÁKOV V 19. STOROČÍ RUSÍN ADOLF IVANOVIČ DOBRIANSKY (120 rokov od úmrtia)¹

Nadežda JURČIŠINOVÁ

Adolf Ivanovič Dobriansky

Blízkym spolupracovníkom Slovákov v 19. storočí bol popredný rusínsky národno-politický buditeľ Adolf Ivanovič Dobriansky. Jeho život a pôsobenie boli vo viacerých súvislostiach späté so Slovenskom a Slovákami. Jednak medzi nimi býval, udržiaval s viacerými slovenskými národnými činiteľmi priateľské kontakty a v 60. rokoch, keď ako vysoký vládny činiteľ a poslanec uhorského snemu bránil slovenské žiadosti, presadzoval rovnosť národov a národnostných menšín a zasadzoval sa za spravodlivé riešenie jazykovej i národnostnej otázky v Uhorsku.

Adolf I. Dobriansky sa narodil 18. decembra 1817 na východnom Slovensku v obci Rudlov neďaleko Vranova nad Topľou. Pochádzal zo starého šľachtického rodu. Jeho otec Ivan I. Dobriansky bol gréckokatolíckym kňazom, ako aj jeho dedo. Matka Šarlota, rodená Sepešháziová, bola dcérou levočského mešťanostu. Obaja rodičia boli vzdelaní ľudia, matka hovorila nemecky,

maďarsky, francúzsky, ovládala latinčinu a sčasti vedela i rusínsky. V roku 1823 rodinu Dobrianskych preložili na gréckokatolícku farnosť Závadka na Spiši. Tu mladý Adolf ukončil rusínsku ľudovú školu. V roku 1827 pokračoval v štúdiu na gymnáziu v Levoči, kde býval u svojej babky Barbory Sepešháziovej, ktorá ho naučila dobre po nemecky. Keďže štúdium zvládol bez problémov, na žiadosť matky ho po absolvovaní dvoch ročníkov preložili do Rožňavy, kde sa naučil maďarsky. Ďalšie ročníky gymnaziálneho štúdia absolvoval v Miškovci a ukončil ho opäť v Levoči. Vyššie vzdelanie nadobudol v Košiciach (1834) na filozofickej a v Jágri (1836) na právnickej fakulte. V tom čase sa formoval jeho svetonázor, duchovné a sociálno-politické názory.

Po krátkej právnej praxi nastúpil na Banícku a lesnícku akadémiu v Banskej Štiavnici, kde sa štyri roky venoval štúdiu banskej správy a lesníctvu a získal titul bankský inžinier. V podstate skoro celé gymnaziálne a vysokoškolské štúdium ab-

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-19-0058 *Multietnicita a multikonfesionalita a ich vplyv na spoločenský, politický a kultúrny vývoj okrajových oblastí v prvej polovici 20. storočia (na príklade východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi)*

solvoval v školách nachádzajúcich sa na slovenskom území. V rokoch 1840 – 1842 sa na banskoštiavnickej akadémii ako banský úradník – praktikant venoval štúdiu racionalizácie procesov baníctva. Vtedy spolu s Andrejom Radlinským a Samuelom Ormisom založili v tomto banskom mestečku Ženský spolok, Slovanskú besedu a Meštianske slovenské divadlo. Do ich činnosti zapojili aj slovenských študentov banskoštiavnického lýcea, združených v slovenskej študentskej spoločnosti. Po štyroch rokoch ho za vynikajúcu službu odmenili a najprv poslali do Viedne a potom v roku 1847 do Čiech, kde dal do prevádzky kamenno-uholné bane. Počas pôsobenia v Čechách sa zoznámil s poprednými českými národnými činiteľmi – Václavom Hankom, Karlom Havlíčkom Borovským, Františkom Palackým, Františkom Ladislavom Riegrom a ďalšími. Na jar 1848 sa vrátil do Uhorska a hneď v máji 1848 ho predstavili ministromi financií uhorskej vlády Ludovitovi Košutovi. Následne odcestoval do Banskej Štiavnice, kde žila jeho manželka Eleonóra, rodená Milviusová, s deťmi. Tunajší Slováci ho s nadšením prijali, čo dokladuje aj skutočnosť, že ho slovenskí obyvatelia vo Vindšachte zvolili do uhorského snemu. Mandátový výbor však jeho kandidatúru neprijal pre jeho slavianofilské a rusofilské presvedčenie. V septembri 1848 počas revolúcie mu hrozilo, že bude uväznený a postavený pred vojenský poľný súd, ale podarilo sa mu tajne Banskú Štiavnicu opustiť. V apríli 1849 došiel do Viedne, kde sa stal vládnym poradcom a komisárom pri štábe ruských intervenčných vojsk. Totiž 19. mája 1849 bol Dobriansky menovaný za civilného komisára pri ruskej armáde, ktorej poslaním bolo pomôcť rakúskym vojskám potlačiť maďarskú revolúciu. Dobrianskeho prácu na tomto poste ocenil vyznamenaniami gróf, ruský generál Ivan Paskievič rádom sv. Vladimíra 4. stupňa a rádom sv. Anny 3. stupňa. Po revolúcii pracoval Dobriansky na viacerých miestach (Užhorod, Košice, Pešť, Veľký Varadín) a vo viacerých funkciách.

Od roku 1860 Dobriansky pôsobil v Pešť-Budíne spočiatku ako ministerský radca a od roku 1861 ako poradca Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady. Práve počas pešťbudínskeho pôsobenia bola Dobrianskeho spolupráca so Slovákmí najintenzívnejšia. Nadviazal kontakty s poprednými predstaviteľmi slovenského národného života, najmä s Jánom Franciscim, Viliamom Paulíny-Tóthom, Jánom Palárikom, Michalom Miloslavom Hodžom a inými. Prejavom tejto spolupráce bol vznik Pešťbudínskych vedomostí v marci 1861, ktoré mali byť pôvodne určené pre potreby severných Slovanov v Uhorsku. Pešťbudínske vedomosti sa stali novinami aj pre Rusínov. Na ich stránkach začiatkom apríla 1861 bol publikovaný prvý konkrétny návrh programu národných požiadaviek, ktorý predložil Ján Francisci v článku *Severoslovania v Uhrách, t. j. Slováci a Rusíni a krajinský snem uhorský*. Išlo o návrh spoločného riešenia národného postavenia Slovákov a uhorských Rusínov. Určený bol najmä slovenskej a rusínskej verejnosti, resp. jej predstaviteľom na kolektívne vyjadrenie. Jeho vydaním sa zintenzívnili aj snahy o sformovanie definitívneho slovenského národného programu. V tomto smere poskytol Dobriansky významnú pomoc Jánovi Franciscimu pri koncipovaní Memoranda národa slovenského zo 6. a 7. júna 1861, adresovaného uhorskému snemu. Keďže Slováci nemali v uhorskom sneme po voľbách v marci 1861 žiadne zastúpenie, rozhodli sa takouto formou predostrieť svoje požiadavky. Práve týchto volieb sa zúčastnil A. Dobriansky a dosiahol volebné víťazstvo na východnom Slovensku, v Šariši, no maďarskí politici sa postarali o anulovanie volieb. Zvolený bol aj v opakovaných voľbách, ale aj tie boli anulované.

Keď sa spory medzi Viedňou a nespokojnou maďarskou šľachtou v Uhorsku v polovici augusta 1861 vyostrili, panovník sa rozhodol 22. augusta 1861 rozpustiť uhorský snem a zrušiť samosprávu žúp a miest v Uhorsku, nastalo obdobie provizória. Počas neho podnikla od jesene 1861 Uhorská miestodržiteľská rada viacero akcií, aby sa maďarčina stala aj hlavnou vyučovacou rečou v stredných školách v Uhorsku, alebo sa vyučovala na území národností v takom rozsahu, aby ju žiaci dokonale ovládali. Úsilie o zavádzanie maďarčiny vyvolalo nespokojnosť medzi slovenskými národovcami. Tí s prihliadnutím na tieto skutočnosti prepracovali memorandové požiadavky a predostreli ich novému adresátovi Františkovi Jozefovi I. Na koncipovaní návrhov programových dokumentov, v ktorých sa mali panovníkovi tlmočiť slovenské národné požiadavky sa podieľal najmä Adolf I. Dobriansky, ktorý v tom čase pôsobil ako radca pri uhorskom miestodržiteľstve v Budíne. Toto tzv. Viedenské memorandum predložila panovníkovi slovenská delegácia 12. decembra 1861.

Najväčším úspechom slovenského národného hnutia a memorandových akcií bolo založenie prvej oficiálne povolenej celonárodnej kultúrnej ustanovizne Slovákov *Matice slovenskej* začiatkom augusta 1863. A. I. Dobriansky svojou autoritou a funkčným postavením prispel k získaniu povolenia na ustanovenie Matice slovenskej, ktorej sa stal zakladajúcim členom a členom výboru. V roku 1864 bol Dobriansky cisárskym dekrétom menovaný za poradcu uhorskej dvornej kancelárie vo Viedni (do roku 1867 bola kancelária najvyšším vládnym organom Uhorska).

V roku 1865 sa opäť konali voľby do uhorského snemu. V slovenských volebných okrskoch kandidovalo 25 národovcov. Do snemu však nebol zvolený ani jeden. Poslanecké kreslo sa za slovensko-rusínskej spolupráce podarilo získať jedine A. I. Dobrianskemu. Ako poslanec uhorského snemu pracoval do roku 1868 a to nielen ako politik, ale aj ako ekonóm a hovorca, ktorý predkladal návrhy na rozvoj miestnej samosprávy, na daňové reformy a národné sebaurčenie. V apríli 1866 na uhorskom sneme ustanovili 30-členný výbor pre národnostnú otázku. Z poslancov národností mali zastúpenie vojvodinskí Srbi Svetozárom Miletičom, uhorskí Rumuni Alexandrom Mocionim a Rusíni A. I. Dobrianskym. Výbor mal pripraviť návrh národnostného zákona. Slováci nemali na sneme ani vo výbore jediného zástupcu. Požiadavky svojho národného programu zakotvené v Memorande národa slovenského z roku 1861 boli nútení presadzovať len prostredníctvom poslancov ostatných slovanských národností. V tomto smere sa najviac angažovali Svetozár Miletič a Adolf I. Dobriansky. V čase príprav národnostného zákona v mene slovenského národa predkladali uhorskému snemu petície obcí, miest, rozličných združení i jednotlivcov. Jednou z nich bola petícia 25 liptovských obcí, v ktorej jej osnovatelia žiadali zákonné zakotvenie rovnoprávnosti národov žijúcich v Uhorsku, ohraničenie žúp podľa národnosti obyvateľstva a uplatnenie slovenského jazyka vo verejnom živote, v administratíve a školstve. Popri politickom účinkovaní podporoval Dobriansky slovanskú mládež – Slovákov, Rusínov, Srbov i Chorvátov. V priateľskom písomnom kontakte bol so Svetozárom Hurbanom Vajanským, Jánom Nepomukom Bobulom, Jánom Hroboňom, Petrom Makovickým, Štefanom Moyzesom a inými.

A. I. Dobriansky sa spolu s Alexandrom V. Duchnovičom podieľal na organizovaní a založení Spolku Sv. Jána Krstiteľa v Prešove a v roku 1864 v Užhorode literárnej Spoločnosti Sv. Vasilija Veľkého pre šírenie duchovnej a kultúrno-osvetovej literatúry. Ako popredný činiteľ Spoločnosti Sv. Vasilija Veľkého, podporoval zakarpatskú,

haličskú aj slovenskú tlač, veľkú pozornosť venoval cirkevným otázkam. Rozpracoval program, podľa ktorého sa mala vyvíjať uhorsko-ruská cirkev. V roku 1868 ho ohlásil spolu s ďalšími dvomi poslancami snemu. Pre maďarských činiteľov bol tento plán neprijateľný, začali presadzovať autonómiu celej uhorskej katolíckej cirkvi, namiesto autonómie uhorsko-ruskej uniatskej cirkvi. Na synode v roku 1869, kde Dobriansky prišiel ako zástupca Zemplínskej župy, navrhol potrebu voľby členov špeciálnej Rady uhorsko-ruskej cirkvi, ale tu prítomná maďarská väčšina, ku ktorej sa pridala aj mukačevský episkop Pankovič, prijala iba autonómiu uhorskej katolíckej cirkvi. Na protest Dobriansky opustil radu a spísal protestnú nótu, v ktorej vyjadril svoj nesúhlas s postojmi jej účastníkov. Podporilo ho veľa osobností uhorsko-ruskej a rumunskej cirkvi, a tak výsledky rokovania rady neboli realizované. Dobriansky si tak však urobil nových nepriateľov, ku ktorým sa pridalo maďarské kňazstvo. V roku 1871 naňho maďarskí nacionalisti v Užhorode spáchali atentát. Obetou sa stal jeho syn Miroslav, ktorý utrpel vážne zranenia.

Už dva roky predtým, v roku 1869, sa Adolf I. Dobriansky utiahol do súkromia. Žil a literárne pracoval na svojom majetku v Čertižnom (neďaleko Medzilaboriec na východnom Slovensku). Na jeseň 1881 Adolf I. Dobriansky na žiadosť osobností haličsko-ruského hnutia odcestoval zo svojho majetku v Čertižnom do Lvova a potom sa presťahoval do Viedne. Odtiaľ v roku 1887 odišiel ku svojej dcére Alexis Gerovskej do Innsbrucku, kde žil až do konca života. Zomrel 6. (19.) marca 1901 po dlhodobej chorobe. Pochovali ho v Čertižnom 13. (26.) marca za veľkého zhromaždenia ľudu. Smútočný pohrebný obrad slúžilo 12 kňazov.

A. I. Dobriansky bol skvelý rečník a hlboko veriaci človek. Učil ľudí obrábať pôdu, sadiť a štepiť stromy, včeláriť. Staral sa o školské vzdelávanie detí roľníkov. Jeho články boli publikované v Moskve, Paríži, Budapešti, vo Viedni a iných mestách. V testamente poručil, aby bol jeho majetok rozdelený rovnakým dielom medzi obyvateľov Čertižného.

Vzťah Adolfa I. Dobrianskeho k Slovákom bol úprimný, prispieval ku konštruktívnemu riešeniu slovenských problémov. Predstavitelia slovenského národného života si jeho činnosť veľmi vážili. Slovenský spisovateľ, neskorší predseda Slovenskej národnej strany a poslanec uhorskeho snemu Viliam Paulíny-Tóth o vlastnostiach a činnosti Dobrianskeho napísal: „Čo sa týka jeho charakteru, je dobrá duša, čestná, slovenská, je pravdivý kresťan, ktorý verne dodržiava všetky predpisy svojej gréckokatolíckej cirkvi. Je nebojácný duchom, bystrý a veselý, rád a neúnavne pracuje, nebojí sa ťažkostí a nebezpečenstiev... V jeho dome žije láska a pokoj, tam on je v kruhu jeho rodiny najšťastnejším a najblážennejším... Ochráňuj ho, Bože, nech sa dožije realizácie túžob a prianí svojho života.“

Použitá literatúra:

- SEDLÁK, Imrich. *V čierťazoch búrok*. Martin : Matica slovenská, 2001, s. 293 – 297. ISBN 80-7090-593-X.
- JASIK, Milan. *Adolf Dobriansky, významný predstaviteľ Rusínov 19. storočia*. Svidník : Tlačiareň svidnícka, s. r. o., 2017. ISBN 978-80-972606-6-8
- Slovenský biografický slovník, zväzok I*. Martin : Matica slovenská, 1986, s. 479 – 480. Heslo Dobriansky Adolf.
- ZAPLETAL, Florián. *A. I. Dobrjanskij a naši Rusíni*. Praha : Vlastním nákladem, 1927.